

Los Cristianos och svenskarna

Svenskarna i Los Cristianos

De flesta svenskar vet att Teneriffa och kanske också Los Cristianos är en plats dit man kan fara på chartersemester under vintern och njuta av solen. Såväl Apollo, Fritidsresor som Vingresor flyger ner många solhungrande svenskar till södra Teneriffa varje vinter. Det är något som vi tar för givet.

Men har det alltid varit så? Nej, om vi går tillbaka drygt 50 år i tiden var det väldigt få som kände till Teneriffa som en turistö. Då for man på chartersemester till Teneriffas grannö, Gran Canaria. Ville man speciellt åka till Teneriffa for man till Puerto de la Cruz eller till Orotavadalen. Men de som gjorde det var väldigt få.

Vad var det som gjorde att Teneriffa och då främst Los Cristianos kom med på turisthimlen? Det var inte engelsmännen, som i dag är de mest frekventa turisterna på ön och det var inte heller norrmännen, som man förnimmar varje dag nere i hamnen i Los Cristianos genom Fred Olsen Line, som skeppar över turister till La Gomera.

Nej, det var några svenskar som fick i gång denna utveckling. Inte så att man startade med ”vanlig” chartertrafik, utan det var handikappade svenskar som åkte till Los Cristianos för att rehabilitera sig. Det var det varma och soliga vädret som var anledningen och det var detta som blev starten till turismen på södra Teneriffa. I dag har södra Teneriffa med Arona kommun den största turisttillströmningen på Teneriffa.

Det började med att en gravt handikappad man kom till Los Cristianos 1956 och fann att väder och vind var något mycket positivt för hans sjukdom. Han bad några vänner komma ner och efter ett par år hade man en rehabiliteringsverksamhet på gång i Los Cristianos. Den växte och ett par institutioner byggdes i början på 1960-talet och detta ledde i sin tur till att den svenska turismen kom igång. För väldigt många är historien om dessa pionjärer som förde in Los Cristianos och Teneriffa på turistkartan nästan helt okänd.

För detta initiativ ville Arona kommun hedra svenskarna. Den 22 – 28 mars 2004 arrangerade man en hyllningsvecka för dessa pionjärer med olika aktiviteter, bl a utställningar, debatter och film. Borgmästaren José Alberto Reverón höll ett tacktal till de första svenskarna, där han bl a nämnde hur svenskarnas livsstil påverkat byborna. De förändrade hela det kanariska samhället. De visade att det fanns en värld utanför Los Cristianos. Tack vare svenskarna utvecklades Cristianos från fiskeby till en modern europeisk stad med inriktning på turismen.

De första svenskarna 1956 - 60

Den första svensken, som kom till Los Cristianos var veterinären Bengt Rylander. Han kom från Karlshamn och led av MS (multipel sclerosis). Han hade under flera år varit på olika kliniker i Sverige, men inte fått någon förbättring av sitt handikapp. Han reste utomlands och besökte bl a södra Afrika – Leopolville – för att söka hjälp för sin hälsa. Men han var ej nöjd med det fuktiga klimatet och återvände hem efter 18 månader. Han sökte en plats med stabilt och varmt klimat och en sjöman gav honom tipset att Los Cristianos på Teneriffa skulle kunna vara en bra plats. Där var det alltid varmt och det regnade det nästan aldrig, sa sjömannen .

Rylander ville testa sjömannens förslag och reste till Los Cristianos 1956. Han bodde först på Reveróns pensionat. Även om pensionatet inte var ett toppenboende fann han platsen tilltalande vädermässigt och han tillfrisknade. Han skrev till två handikappade vänner i Sverige – K-E Henriksson från Göteborg och Alf Johnsson från Ängelholm – och föreslog att de skulle komma ner och förena sig med honom. De två kom 1957 och hade med sig en sjukvårdare. De tog in på Reveróns pensionat, men efter en tid flyttade de till Don Antonio, där Rylander funnit lämpliga

lägenheter. Detta blev början till något stort. I januari 1958 kan man säga att historien om Casa Sueca började, dvs ett rehabiliteringshem för handikappade..

I Don Antonio skaffade de sig ett kollektivboende under Bengt Rylanders – Don Benitos – ledning. De rum man hyrt gjordes om och man bildade en storfamilj och fördelade arbetet mellan sig. Rylander och hans vänner tillfrisknade och man spred information om detta och om det milda och soliga klimatet till vänner i Sverige.

Man lyckades komma över flera rum i Don Antonio och kunde öka ut verksamheten.

Ytterligare tre handikappade kom ner. Alla hade ledbesvär, polio eller nervstörningar och alla använde rullstol; en av dem kunde knappt hantera bestick och glas. Det unika med dessa människor var att de som vuxna blivit sjuka och alla var välutbildade.

På den här tiden trodde många Los Cristianobor att alla svenskar satt i rullstol eller gick med kryckor.

På dagarna var man nere på stranden för solbad eller bad i havet. Man åtföljdes främst av ungdomar, som betalades för de tjänster man behövde t ex att dra rullstolar etc.

På playan samlades även andra; barn, vuxna och andra utlänningar. Spanjorerna blev ofta smått chockerade av de små baddräkter och bikinis som de handikappade svenskorna bar.

Karl-Erik Henriksson, Alf Johnson, Bengt Rylander

I vattnet blev många klart rörligare. Detta var den medicin många handikappade behövde och fler och fler fick chansen att komma ner till Teneriffa.

Kollektivboendet i Don Antonio utvecklades än mer i och med att man fick hyra flera rum, och 1960 kunde man på Casa de Suecia, lokalt kallat Casa Sueca, ta emot 10 patienter med handikapp. En regel var att alla hjälpte till med vad man kunde. Boendestandarden i kollektivet var relativt hög. Här fanns efter ett tag t ex gasoldrivet kylskåp, elgenerator och radio. Man fick betala 9 kronor per dag för boendet. De flesta som bodde här var ej förmögna utan levde på sina pensioner. På Casa Sueca fanns också en svensk husmor och en sjukgymnast. Personalen kunde få resan från Sverige betald om man stannade ett år. Någon lön hade de inte förutom mat och husrum. Den personal som i övrigt behövdes, t ex kokerska och städpersonal, var från byn liksom alla andra som behövdes för den personliga hjälpen.

Svenskarna valde att lära sig språket för att kunna kommunicera med folket, då de flesta av byborna var analfabeter. De hjälpte till i skolan och skapade ett mindre handelsutbyte t ex via fotoframkallning och aktiverade kommunen i sina utbyggnadsplaner, t ex att få elektriskt ljus, att få handikappvänligare vägförhållanden etc. Ägaren till pensionatet Reverón köpte en elektrisk

generator för egen del, men fann att han kunde sälja en del av energin till andra fastigheter, bl a till Don Antonio och affärer.

Det var inte enbart solen och badvattnet som var drivkraften i det svenska levernet utan även det sätt som svenskarna blev mottagna av urinvånarna. Man var hjälpsamma och många spanjorer lärde sig t o m att laga svensk mat, t ex köttbullar och Jansons frestelse. De sociala förhållandena svenskarna levde i var stimulerande. Detta gjorde att de 10 platserna i Casa Sueca alltid var fullbelagda.

Den korrespondens man hade med svenska vänner och pressen gjorde att allt fler ville komma ner till Los Cristianos och få förmånen att uppleva den positiva kraft klimatet hade. Don Benito och övriga i Casa Sueca-gruppen var emellertid på det klara med att Don Antonio/Casa Sueca inte var praktiskt som rehabiliteringsinstitution och så kom tanken upp att man skulle skaffa något bättre. Man satte igång ett ”tiggeri” för att få medel till ett riktigt rehabiliteringshem.

Vad hade man kommit till för samhälle 1956/57

På 1940-talet var Los Cristianos en isolerad by, som låg nere vid Atlanten, men man hade en bra hamn. Bilvägen mellan Santa Cruz och Los Cristianos blev ej helt klar förrän år 1945. Det ursprungliga sättet att ta sig mellan olika byar på Teneriffa var sjövägen och sedan vandring på smala stigar till destinationsorten. En del av byns invånare bodde i grottlägenheter i berget Chayofita.

För 50 år sedan var Los Cristianos inte det samhälle vi ser idag. År 1950 hade Los Cristianos bara cirka 900 invånare och i stort sett var alla släkt med varandra. Byns aktiva befolkning var antingen sysselsatta inom jordbruket med fruktodling (ca 65%) eller med fiske (ca 20%). Inom jordbruket var det odling av tomater och bananer, som trots torra och dålig jordmån, var de stora näringsgrenarna. Tomatodlingen svarade för huvuddelen av arealen. Som dragdjur användes kameler eller åsnor.

En bra bild av förhållandena i Los Cristianos år 1955 ger antropologen Kennet E Moore som besökte Los Cristianos det året:

”Det året var Los Santos (d v s Los Cristianos) en isolerad by med 1 200 invånare. På grund av torkan och den dåliga jorden fanns det varken boskap, får eller trädgårdsodlingar. Det fanns omkring 12 getter och 75 - 100 höns som husdjur, som man matade med hushållsavfall. De två viktigaste sysselsättningarna var att arbeta på fälten, som de flesta gjorde och med fisket.

Den lokala affärsverksamheten bestod av tre barer, som var öppna delar av dygnet, en kiosk där man sålde färska grönsaker, ett bageri som hade en ugn på gården, en tygaffär och en frisör. Det fanns inga restauranger, köttaffärer eller apotek. Eftersom det inte fanns elektricitet så fanns det inga kylskåp och efter mörkrets inbrott använde man fotogenlampor för att lysa upp bostäderna. Fiskarna sålde det mesta av sin fångst alldeles efter det att man kommit i hamn direkt till byns kvinnor.”

Los Cristianos var enligt Moore beläget på sydsidan av ön, på slutningen av en liten vulkan som reser sig över havet. Ingenting blommar här, varken vilda eller odlade växter, och husen är byggda av vulkanisk aska och målade trädörrar, som stängde till grotterna. Under goda år regnar det två eller tre gånger, men det kan gå tre eller fyra år utan regn. Den produktiva jorden vattnas för odlingen av tomater, som säljs till Europa. Invånarnas föda bestod av soppa med gofio, färska grönsaker och bananer. Ibland fisk som någon av de tjugo fiskarna dragit upp, men sällan kött av något slag. Kommunikationerna med norrsidan var sällsynta och de som vågade företa den tre dygn långa färden på stigar 500 meter över havet återvände med historier om varma och svåra dagar och nätter fulla av häxor och onda andar.

I slutet av 1950-talet hade Los Cristianos en bra hamn, som låg öster om byn och man hade stora banan- och tomatplantager, men man saknade egentlig industri. Försök inom cement-, fisk- och saltindustrin hade gjorts, men fick ingen fortsättning. Anledningen var de dåliga vägarna till och från Los Cristianos. Före 1958 var den södra sidan av Teneriffa en vit fläck på kartan.

Det mesta för turismen saknades, även om några Santa Cruz-bor ofta for ner till Los Cristianos för att bada. Även en del bohemer började söka sig hit. I samhället saknades det mesta för såväl bybor som turister. Det fanns en liten kyrka, en dålig folkskola, ett pensionat – Reverón med 10 rum – och några små affärer.

Trots dessa begränsningar insåg alcalden i Arona, Buenaventura Ordóñez Véller, år 1956 att Los Cristianos skulle kunna vara en lämplig plats för massturismen och ett projekt för lämplig utbyggnad av samhället sattes igång. Det var samma år som Bengt Rylander kom till Los Cristianos. En fördel för den kommande utvecklingen i Arona kommuns kustområden var att endast några få större ägare kontrollerade berörd areal.

Los Cristianos tidigare historia

Namnet Los Cristianos är känt ända sedan slutet av 1400-talet, men platsen blev aldrig ordentligt bebyggd bl a på grund av rädslan för pirater och sjörövare. Den första permanenta bebyggelsen i Los Cristianos finns beskriven år 1860 och platsen sades då vara en liten by i Arona kommun med 5 hus och en grottbostad. År 1888 bestod byn av 29 hus och en grottbostad.

I början på 1900-talet bestod Arona kommun av flera små byar/samhällen, av vilka en var Los Cristianos. Man tog sig mellan byarna sjövägen och sedan vandrade man på smala stigar till den by man skulle. Sjövägen var nödvändig för att kunna sälja/exportera de jordbruksprodukter man producerade. Därför beslöt Arona kommun att en ordentlig kaj skulle byggas i Los Cristianos. Där fanns en naturlig hamn och år 1909 byggdes den första kajen, el Puerto Viejo, intill nuvarande hotell Costamar.

Jordbruket blev ingen ekonomisk verklighet i Los Cristianos förrän T F Rodriguez fick tillstånd att dra en vattenledning från Vilaflor till Los Cristianos 1914. Detta ledde till att stora tomat- och bananodlingar började utvecklas, vilka krävde arbetskraft. År 1924 byggdes kyrkan Chapel of our Lady of Mount Carmel.

Sitt dricksvatten fick byinvånarna hämta från brunnar. En brunn låg i området som idag heter "Avenida de Suecia", Sverige-gatan. De flesta bodde i hyddor eller primitiva hus, men många bodde också i grottor i berget Chayofita. År 1930 byggdes det enkla härbärgets Fonda Reverón, sedermera pensionatet Reverón.

Den ursprungliga hamnen ansågs för liten och 1934 byggdes en större hamn inne i Los Cristianos för att kunna ta emot större fartyg och utveckla fisket. Trots detta var Los Cristianos på 1940-talet i stort sett en isolerad by. Under andra världskriget byggdes tre bunkrar längs kusten, som skydd mot engelsk invasion. 1945 var invånarantalet i Los Cristianos 815 personer.

Riktiga vägar för biltransporter lät vänta på sig trots att det fanns en övergripande plan från 1864, som skulle ge de södra samhällena på Teneriffa riktiga vägar. Bilvägen mellan Santa Cruz och Los Cristianos blev ej helt klar förrän år 1945 och gick mellan de olika samhällena uppe i bergen och var smal och kurvig. Kortare lokala vägar fanns dock tidigare, t ex mellan Arona och Los Critianos hamn för transport av jordbruksprodukter m m. Den vägen var klar 1933, året innan hamnen var klar.

I slutet av 1920-talet kom tankar på att Teneriffa borde ha en flygplats. Den 13 juli år 1927 föreslog kommunfullmäktige i Arona att en flygplats skulle kunna anläggas i Los Cristianos, där det ansågs att markförhållandena var lämpliga. Två år senare var tyska tekniker i Los Cristianos för att utreda möjligheterna för såväl ett vatten- som landbaserat flyg. Efter många diskussioner och

överväganden, bl a kostnader för marken, föll valet av flygplats på Los Rodeos på norra Teneriffa. Den blev färdig 1957. En väsentlig anledning till valet av Los Rodeos var att södra Teneriffa saknade vägar.

I slutet av 1950-talet kom ett förslag om att en ny vägförbindelse skulle dras över Cañadas del Teide till Los Cristianos, bl a för transporter från/till flygplatsen Los Rodeos. Den busservice som gick denna väg från Santa Cruz och Puerto de la Cruz till Los Cristianos ansågs redan 1961 vara otillräcklig. För att få igång en turistexpansion på södra Teneriffa behövdes helt andra vägar, t ex en motorväg från Santa Cruz till Los Cristianos.

Det fanns både banan- och tomatplantager runt Los Cristianos år 1960. Bananplantagerna fanns på den delen, som vetter mot Arona Gran Hotel i dag. Ett bananpackeri fanns där hotell Comodoro ligger. Som förpackningsemballage till bananerna användes pinjetrådets långa barr. Det var ofta kvinnorna som bar bananstockarna på sina huvuden. Två man lyfte upp stocken på kvinnornas huvuden och sedan bar de den till en lastbil. Bananerna kördes sedan till Santa Cruz, där de lastades om till båtar mot Europa, speciellt England. Många kvinnor som bar bananstockar i Los Cristianos led av artros (hoptryckt halskotpelare) till följd av detta hårda arbete.

Tomater odlades på området där Las Americas ligger idag och packeriet för tomaterna fanns vid lägenhetshotellet La Gavota. Man använde arbetskameler i jordbruket. En sådan kamel låg utanför dörren på Casa Sueca varje natt.

Det fanns egentligen bara tre stora släkter i Los Cristianos och deras medlemmar var ofta gifta med varandra kors och tvärs. Enda sättet för ungdomarna att träffa andra ungdomar var på byfesterna som återkom varje år vid samma tidpunkter. De hölls i Los Cristianos, Adeje och Arona.

Eftersom Los Cristianos var en liten by kände alla varandra. Människorna var vänliga och litade på varandra. Inga låste sina dörrar. Man kunde åka till Santa Cruz och vara borta i två dagar med olåst dörr. Andan var god mot de få utlänningar som fanns. De var inte många. Det var de tio svenskarna på Casa Sueca. Dessutom fanns en engelsk dam och en rysk storsångare samt ett holländskt par, där mannen varit adjutant hos prins Bernhard.

Birgit Alander, en av pionjerna

Låt oss återvända till svenskarna i Casa Sueca. År 1960 kom en ny person till gruppen. Det var den 23 år gamla gravt handikappade Birgit Alander. Det var en resa som tog henne 26 timmar; därav 5 timmar i buss på Teneriffas grusvägar. Första dagen packade hon inte ens upp väskan, då hon inte gillade stället, utan tänkte ta nästa plan hem till Linköping. Efter en vecka ändrade hon sig och blev kvar i Los Cristianos och där kan man fortfarande se henne på vintrarna.

Birgit var handikappad sedan 5-årsåldern – reumatismen – och hade genomlevt den svenska institutionsvården. När hon var färdig med sin utbildning ville hon göra något annat och via tidningsartiklar blev hon varse att det fanns något som hette Casa Sueca på Teneriffa. En ansökan om ”semester” på tre månader beviljades av de sociala myndigheterna.

Birgit stannade på Casa Sueca i 18 månader. Efter ett kort besök i Sverige återkom hon till Los Cristianos och hyrde en lägenhet i två år, medan hennes och Åke Wännmans hus Casa Åke byggdes. Då de flesta kanarier på den här tiden var analfabeter var hon tvungen att snabbt lära sig spanska. Birgit Alanders hemhjälp kunde hjälpligt läsa stora bokstäver.

Här följer en berättelse hur Birgit upplevde sina första år i Los Cristianos:

Man såg inte byn förrän man kom till Reverón pensionat. På berget fanns inga hus, däremot några grottbostäder. Det fanns en dieselmotor som drogs igång och tände ljuset klockan 18.15 och det släcktes klockan 24.00, när bion var slut. Det var biografvaktmästaren som skötte tändning och

släckning och han varnade innan släckningen skulle ske med korta avbrott så att man hann få fram fotogenlampor och tändstickor.

Vattenförsörjningen var dålig. Det fanns en brunn där det kunde hämtas. Det var bara Casa Sueca som hade en riktig toalett. I bästa fall hade man ett hål i golvet, annars fick man ge sig ut i plantagerna för göra sina behov.

Kanarierna var mycket välkomnande och hjälpsamma. Det var egentligen märkligt då de själva gömde sina egna handikappade. Men det bestående intrycket var att människorna som bodde här tog emot svenskarna med vänlighet. Många arbetade på bananplantager eller på tomat- och blomsterodlingar.

Det gjordes utflykter ibland och det var egentligen inte klokt hur man bar sig åt. Man skaffade en lastbil och på flaket sattes alla rullstolarna upp och där uppe satt man och den enda broms som fanns, var den som fanns på rullstolarna. Att några olycka inte hände var ju ett under!

Ville man åka till Santa Cruz så måste man beställa taxi i god tid. Taxin kom nämligen från Santa Cruz – det var således fyra timmars framkörning. En sådan resa kostade 800 pesetas tur och retur. Senare när busstrafik blev verklighet, behövde man två dagar för en resa till huvudstaden. Det fanns ingen damfrisör i Los Cristianos utan för att göra sig snygg i håret måste man ta två dagar på sig för en resa till Santa Cruz.

Det fanns en bagare i byn och han hade en bakugn. När bagaren var klar med sitt brödbak på morgonen gick han ut med det till kunderna. Då kunde byns husmödrar, om de ville, få använda eftervärmen i ugnen för att baka en sockerkaka eller dylikt.

Det var svårt att få tag på kött. Varje torsdagskväll kom en man och frågade vad man ville ha från stan (Santa Cruz). Han skrev upp beställningen på en lista. På fredagen for han till Santa Cruz och köttet levererades på lördagen. I allmänhet beställde man 4 kg, ty det fanns ingen frys på Casa Sueca. Det fanns ett kylskåp som gick på fotogen. Senare fick man ett som gick på gas.

En dag kom en man och frågade om vi ville ha griskött. Det önskade många. Han skulle komma med köttet i slutet på veckan, men han kom aldrig. Det skickades bud till honom och man frågade varför han inte kom med köttet. Det blev ingen slakt eftersom han inte hade fått hela grisen såld.

Mjölk köpte man inte, då man inte var säkra på att den var pastöriserad. I delikatessaffären Casa Ramón i Santa Cruz köptes margarin, ost och marmelad. Det senare ansågs vara mycket exklusivt.

Svenskarna åt mycket hummer och skaldjur. Räkor ville inte kanarierna ha. Camarones var gott, särskilt de riktigt små. De åts med skalén på. Räkorna använde fiskarna som fiskbete. Sköldpadda var inte heller ovanligt; det var verkligen en delikatess.

Senare när frysarna kom, öppnades en ”supermercado” med charkuteri där Don José ligger i dag. En fredag kom en levande ko dit. Hon ställdes bakom huset, där hon stod och råmade hela natten. På lördagsmorgonen slaktades kon och då var det bara för kvinnorna att skynda sig dit för att få tag på de bästa bitarna. Man lärde sig att möra köttet med papayasalt. Pan del día, det vita brödet, var det enda bröd man fick tag på.

Birgits första personliga hjälp på Casa Sueca bodde i en grottlägenhet. En del av dessa lägenheter kunde vara mycket eleganta inuti. I regel fanns en förgård med spis, där maten lagades. Hund, katt och get var vanliga sällskapsdjur. Inuti grottan vitkalkade man väggarna och man hade fina möbler.

Casa Sueca 1960 - 62

Rehabiliteringsboendet i Don Antonio var en verklighet i och med att man fått hyra flera rum. År 1960 kunde man på Casa Sueca ta emot 10 patienter, där var och en hade eget rum.. Där fanns

också en svensk husmor och en sjukgymnast samt spansk personal som i övrigt behövdes, t ex kokerska, städpersonal och personliga hjälpare. Man började även kalla boendet för Vintersol.

Man delade arbetsuppgifterna mellan sig under Don Benitos ledning. Bostadsstandarden var relativt hög men enkel. Här fanns t ex gasoldrivet kylskåp, en elgenerator en radio samt en batterigrammofon och standarden förbättrades när man fått en toalett. Men Don Antonio var mörkt och gammalmodigt. Trots dessa brister fanns en grupp på c:a sex idérika personer, som löpande planerade och drömde om ny inredning av Casa Sueca.

Musik och information från världen fick man genom att lyssna på radioapparaten. Att få in spansk radio gick oftast inte, utan man fick nöja sig med någon afrikansk sändare. Någon riktig bar fanns inte i Los Cristianos i början på 1960-talet; den öl man ville ha dracks på Manolos bar och den kyldes i ett elektriskt kylskåp, som fungerade tre timmar när generatören var i gång.

På dagarna var man nere på playan för solbad eller bad i havet. I vattnet blev många klart rörligare. Ofta var svenskarna åtföljda av ungdomar och vuxna som betalades för de tjänster man behövde, t ex för att dra rullstolar, lyfta upp dem ur vattnet etc. Men även andra drogs till playan för att se dessa underliga utlänningar som inte kunde gå. Spanjorerna blev ofta chockerade av det sätt svenskorna var klädda; små baddräkter och bikinis var nytt för byborna.

De olika företagarna visade stor respekt för svenskarna – brödbutiken var öppen alla dagar och bagaren skaffade efter ett tag t o m recept på svenskt bröd, den lilla baren hade nattöppet och kiosken försåg svenskarna med livsmedel och sömmerskan kopierade svenska kläder. Butiksägarna började plocka hem Kalles Kaviar och knäckebröd och barpersonalen lärde sig några svenska fraser - "Hej flicka, hur mår du".

Man hade goda kontakter med bybefolkningen. Många av svenskarna lärde sig tala spanska. Dels besökte man de affärer som fanns och dels gick man på bykrogen. Nästan alla bybor lärde sig känna svenskarna. Man kunde gå ner till playan en eftermiddag och om någon kille tog med sig en gitarr och satte sig att spela kom det fler och fler och deltog i glädjen. Los Cristianos var ej speciellt handikappvänlig. Man försökte påverka myndigheterna i hur sopor bör slängas och om lagliga och olagliga byggen.

Det fanns inget apotek i byn. Vid förkylningar eller andra åkommor erbjöds man örter av olika slag, t ex salvia för att lugna ner sig, kamomill för magen, eukalyptus mot förkylning. Mot solsting användes olika ramsor. Vid sjukdom gick man hellre till en curandero än till en läkare. Vidskepelse finns det gott om även idag.

Ägaren till pensionatet Reverón köpte en elektrisk generator för egen del, men fann att han kunde sälja en del av energin till andra fastigheter och affärer. Detta ledde till att så småningom alla i Los Cristianos fick elektriskt ljus och.

Den korrespondens man hade med svenska pressen och myndigheter i Sverige gjorde att allt fler ville komma ner till Los Cristianos. Även svenska läkare blev varse att efter en vistelse nere på Teneriffa kunde patienten återgå till arbetet. Alla fick inte plats på Casa Sueca. För att lätta på trycket i kollektivboendet flyttade många handikappade ut och hyrde egna lägenheter. Deras antal, som bodde utanför kollektivet, var större än det antal som fanns på Casa Sueca/Vintersol. Några bosatte sig i Los Cristianos, t ex Åke Wännman och Birgit Alander, som byggde eget hus 1964, Casa Åke.

Några av de svenskar som ingick i de första Casa Sueca-grupperna är fortfarande i livet. De är Birgit Alander och Inga-Britt Niklasson, som kom ner till Los Cristianos 1960 och Margareta Ljungvall som anlände 1964. Till den här gruppen bör även räknas Ester Henriksson, som kom till Teneriffa redan 1958, men hon bodde framförallt i Santa Cruz.

Don Benito och övriga i "Casa Sueca-gruppen" var på det klara med att Don Antonio inte var praktiskt och inte kunde utvecklas mer. Huset var mörkt och gammalt. Man förstod att man måste skaffa något större med en riktig trädgård i stället för den dammiga lilla plan som fanns i anslutning till huset. Man ville också ha ändamålsenliga lokaler både för trivsel och träning. Man satte igång ett "tiggeri" för att få medel till ett större rehabiliteringshem med medicinska hjälpmedel.

Vid den här tiden började det också komma många utländska vänsterungdomar – vagabonder och bohemer - till Los Cristianos. De hade dock ingen påverkan på svenskarna och deras utveckling.

Nya Casa Sueca 1962/63 – 66

För att få möjlighet till ett bättre boende började Casa Sueca-svenskarna försöka skaffa pengar i Sverige. Det var inte bara Bengt Rylander - Don Benito - som ledde detta projekt för att kunna bygga ett bättre rehabiliteringshem. Alla som haft kontakt med Casa Sueca var övertygade om att man behövde ändamålsenligare lokaler, som både höjde trivseln och gav möjlighet för träning. Man var helt på det klara med att Los Cristianos var rätt plats för de planerna.

Den svenska gruppen med Rylander i spetsen satte nu igång att propagera för denna vård och ville få till stånd en riktig vårdinstitution för att skapa ett rehabiliteringsboende i Los Cristianos.

Bengt Rylander skrev tiggARBrev och av de 34 brev som sändes till Sverige med vädjan om stöd för rehabiliteringsprojektet fick man 29 positiva svar. Alla ville på ett eller annat sätt stödja deras idé. Med hjälp av hoptiggda medel och olika donationer från både företag, organisationer bl a Lions och privatpersoner, började idéerna om ett nytt Casa Sueca ta konkret form. Svenska staten var från början ej intresserad.

Ernst Michanek, statssekreterare på socialdepartementet, råkade göra en semesterresa till Teneriffa och då han hade hört talas om den lilla livliga svenskkolonin i Los Cristianos gjorde han ett besök. Han blev övertygad om att Rylanders projekt var bra. Det gällde främst att skaffa fram pengar för projektet.

Flitiga kontakter mellan Ernst Michanek och Bengt Rylander, men även med professor Tore Bromen på Sahlgrenska sjukhusets neurologiska avdelning, gjorde att man fick en grundplåt på 30 000 kr. Man fick fria händer att använda pengarna hur man ville.

Eftersom byborna börjat få upp ögonen för att det inte bara var solen som hade ett värde, utan att det även fanns utländska investerare, som var villiga att betala bra för den saltorkade marken, steg markpriserna i samhället. Tack vare goda kontakter lyckades man köpa mark till rena "vänskapspriset" i området El Coronel 1962. Tomten låg nära vattnet och de befintliga bananplantagerna.

Den mark man fick köpa är densamma som svenska kyrkan äger i dag. Arkitekten P O Klang från Göteborg ritade det hus man drömt om. Därefter kunde byggandet av det nya rehabiliteringshemmet för 10 gäster börja i oktober 1962. Utrustningen i huset var mycket modern, tack vare de svenska företag som gratis levererat den utrustning man önskat sig. Gustavsberg och Ifö bidrog med sanitetsutrustning, Boda glasbruk skänkte mosaik till samtliga golv och för att transportera allt material/gåvor etc till Teneriffa stod rederiet Transatlantisk för kostnaderna. Alla ställde upp för att visa att de trodde på detta pionjärprojekt. Hela bygget kostade 140 000 kronor.

När det nya Casa Sueca stod färdigt hade man en vacker låg byggnad med stor terrass med fantastisk utsikt över playan och hamnen i Los Cristianos. Huset hade plats för tio gäster i nio gästrum, varav ett var dubbelrum. Här skulle man kunna få såväl medicinsk som fysioterapeutisk hjälp samt sociala tjänster. Dessutom fanns gymnastiksal, sällskapsrum, badrum, musikrum och t o m ett hobbyrum under terrassen.

Ursprungligen Nya Casa Sueca, nu Svenska kyrkan

Huset var klart för inflyttning tredje söndagen i advent 1963. Detta hem - Nya Casa Sueca - drevs helt i privat regi. I spetsen för den dagliga driften av det Nya Casa Sueca stod en svensk husmor/diakonissa som tillsammans med en svensk sjukgymnast och det anställda spanska tjänstefolket kunde ge gästerna trevnad och träning.

Det var inte bara pressen som blev intresserade av Los Cristianos-projektet. Rylander lyckades till och med få ner svensk TV till Los Cristianos. En intressant TV-film "Kan solen bota?" spelades in 1962 med bilder både från både gamla och Nya Casa Sueca och den kom att påverka svenska folket och myndigheter i positiv riktning. Och kravet på att få ett sjukhus i vintervärmen för bl a neurologiskt handikappade slog snabbt igenom.

I och med att Nya Casa Sueca blev färdigt avvecklades det gamla Casa Sueca på Don Antonio. År 1962 tog gamla Casa Sueca emot 10 handikappade personer, men det totala antalet handikappade i Los Cristianos var betydligt fler, kanske 30 personer. Under åren hade flera svenskar lämnat gruppen och skaffat sig eget boende i Los Cristianos. Många familjemedlemmar kom nu också ner tillsammans med de handikappade eller för att besöka dem. Strömmen svenskar till Los Cristianos ökade kraftigt.

När sjukhuset/rehabiliteringsanläggningen Vintersol blev klart 1965 gavs ej längre vård på Nya Casa Sueca. Däremot kunde man hyra rum där för egen kortare rehabilitering i värmen. Verksamheten drevs under svår ekonomisk press och 1972 hyrdes lokalerna ut till svenska sjömanskyrkan. Ända fram till 1987 kunde svenskar hyra rum för rehabilitering i värmen i Nya Casa Sueca, men år 1988 köpte svenska kyrkan i utlandet (SKUT) huset och byggde om det till en kyrkobyggnad. Kyrkan invigdes år 1990.

Utbyggnad av Los Cristianos 1960 – 70

De första svenskarna på Casa Sueca och många sjukas utflyttning i samhället och de släktingar och bekanta som också kom till Los Cristianos för att hälsa på de handikappade gjorde ett starkt tryck

på förbättring av förhållandena i byn, bl a bostadsförhållandena. Kommunen började planera och i maj 1961 ansåg sig Arona kommun vara en turistpionjär.

Behovet av rum och hotell var stort. Om vi ser till lägenhetsbeståndet för turister i Los Cristianos fanns Casa Mariana, som 1959/60 hade 20 rum, och pensionatet Reverón med 25 rum 1961. Ett år senare hade pensionatet en kapacitet av 35 rum. Men mer behövdes.

Den här hotellutbyggnaden förde med sig att flera stora förbättringar av samhället inleddes. År 1963 fick Los Cristianos en detaljplan med en stadskärna. Man fick samtidigt planer för renhållning, belysning, avlopp, vatten etc. Samma år började man bygga rehabiliteringsanläggningen Vintersol. När Vintersol blev klart 1965 ökade även kravet på bättre flygtransporter från Sverige till Teneriffa.

Lägnhetshotellen Rosamar och La Gavota byggdes och stod färdiga 1964 med 64 resp 57 lägenheter och året därpå kom Cristianmar och La Estrella till med 80 resp 72 lägenheter samt det fyrstjärniga hotellet Moreque med 105 rum. Det var på det senare som Liz Taylor bodde när hon besökte Los Cristianos. Via Edificio Turistico fanns ytterligare 24 lägenheter.

I början på 1960-talet kom inte enbart svenskar till Los Cristianos utan även andra utlänningar, främst engelsmän och tyskar, men även turister från Santa Cruz. Man fann att Los Cristianos var en lämplig plats för att vila sig på/turista på. För att klara en turistutveckling behövdes bättre vägar. I början av 1960-talet började man prata om en motorväg från Santa Cruz till Los Cristianos. Hotellägaren Juan Reveron i Los Cristianos hade ett par år tidigare sagt att en motorväg var helt nödvändig för en positiv utveckling av turismen på södra Teneriffa.

Motorvägsplanerna förde med sig att ett 60-tal generalplaneprojekt längs den planerade vägen såg dagens ljus, t ex för El Médano, Callao Salvaje, Costa del Silencio etc. Arona kommun hade redan börjat planera för Los Cristianos utbyggnad. Det bör nämnas att det nu var möjligt att flyga till Teneriffa och charter- och massturismen hade så smått börjat utvecklas på norra Teneriffa – till Puerto de la Cruz. Samtidigt kom förslag om att en ny vägförbindelse över Cañadas del Teide till Los Cristianos skulle öppnas, bl a för transporter från/till Los Rodeos. .

År 1963 ingick Los Cristianos i ett större turistprojekt avseende södra Teneriffa rörande skapandet av så kallade "turist-städer". Aronas turiststäder skulle vara Los Cristianos och Costa Silencio. I Los Cristianos och Playa de las Americas ansågs de klimatologiska förhållandena vara lämpliga för en ny typ av turismen. Den första turistplaneringen i Arona kommun kom dock att beröra utbyggnaden av Ten-Bel/Costa del Silencio. Det var en rik belgare som låg bakom denna utbyggnad. 1964 började Ten Bel att byggas ut med Drago, Geminis och Ten Bel Centralt. På 1970-talet fortsatte utbyggnaden med bl a hotellet Maravilla och El Chaparal.

En generalplan för turist-urbaniseringen av Los Cristianos fastställdes år 1965. I den kunde man läsa ut att Los Cristianos skulle ha den mest kvalificerade stadskärnan i Arona kommun. Orsaken härtill var närheten till havet, hamnen, den skyddade playan och det utmärkta klimatet. Ett antal stora hotell och lägenhetshotell byggdes under 1970-talet. Men det var först på 1980-talet som Los Cristianos började växa rejält. Framför allt engelsmännen började finna vägen till Los Cristianos både som turister och som halvårsboende.

Till Adejes turiststad utsågs området vid playan La Troya. I slutet av 1960-talet började Adeje kommun att bygga ut nere vid playan. Bland de tidiga utbyggnaderna här kan nämnas Parque de las Americas och hotellet Gran Tinerfe och Ponderosa samt det komersiella centret Salytien.

I och med att Adeje kommun började planera och starta en utbyggnad vid playa La Troya, väcktes även tankar i Arona kommun om att bygga ut ökenområdet nere vid playan vid sidan om Adejes utbyggnad. Redan år 1966 kom de första byggplanerna i gång och en andra generalplan för Los Cristianos togs 1970, då bl a hotellet Europa, Tenerife Sol och Las Palmeras byggdes liksom affärscentret Las Verónicas i Las Americas. Enligt den nya generalplanen 1970 skulle Los Cristianos byggas ut för 29 000 invånare!

“Massturismen” kom till Los Cristianos 1966 genom att Kurt Hetzel Reisen fraktade tyska turister till lägenhetshotellet Rosamar och hotell Reverón. Svenskarna kom till Los Cristianos för solen och hälsan, tyskarna mest för fritid och avkoppling. I slutet av 1960-talet började stora mängder engelsmännen komma till Los Cristianos.

År 1966 kom ondskan till Los Cristianos. Då blev en kanadensisk kvinna mördad och inslängd där ”svärmorsvillan” står idag. Efter den dagen började folk låsa sina dörrar. Det hade hänt mycket den senaste tiden. Många byggnationer hade kommit igång och det hade kommit mycket nytt folk kom till Los Cristianos. I och med detta ändrades allt.

Utbyggnaden av Los Cristianos fortsatte. År 1967 byggdes Princesa Dácil, Achacay, Fayser och Crissol. Utbyggnaden var administrativt lätt att genomföra, då endast fem ägare svarade för 90 % av marken i Los Cristianos, bl a familjen Tadius.

Serviceförhållandena förbättrades också. År 1968 hade Los Cristianos tre läkare, bank, resebyrå, restaurang, 4 livsmedelsaffärer etc. Och rullstolar var ett vanligt inslag på den långa strandpromenaden.

Några år senare beslutades att utbyggnaden av Las Americas-delen av Los Cristianos borde fortsätta och att Las Americas skulle förenas med Los Cristianos. Lägenhetscomplex som Vulcano, Conquistador, Compostela Beach och Parque Santiago byggdes under 1980-talet.

Andra tidiga 1970-talsprojekt i Arona kommun var La Florida del Sur, Chayofa de los Cristianos och Las Rosas. Dessa var komplement till turistutbyggnaden, men låg ej vid kusten. De saknade stora hotell, men hade stora rekreatiomsområden. Till denna utbyggnad kan även föras den av Valle San Lorenzo och av Pal Mar på 1980-talet.

Motorvägen från Santa Cruz till Los Cristianos började byggas 1971, men oljekrisen 1973 försköt färdigställandet under många år. Först 1977, året innan flygplatsen Reina Sofia invigdes, var vägen klar. Nu öppnades sydkusten helt för internationell massturism.

Utvecklingen av Los Cristianos börjar nu gå mycket snabbt. När den första svensken kom var det fasta invånarantalet ca 1200, men redan år 1970 hade det ökat till drygt 1.800. Men Teneriffa var ingen turistö. År 1968 tog Teneriffa bara emot 33 000 turister.

Vintersol 1962/1965

Samtidigt med att Nya Casa Sueca stod färdigt (1963) började man diskutera planer för en ny större rehabiliteringsanläggning för MS-sjuka och andra handikappade. Den svenska TV-filmen ”Kan solen bota?” kom att påverka beslutsfattarna i Sverige. Kravet på ett sjukhus i varmare länder för handikappade hade slagit igenom.

Bengt Rylander var i kontakt med professor Broman på Sahlgrenska sjukhuset för att skapa ett större neurologiskt rehabiliteringssjukhus och det hade slagit väl ut. Professor Broman tillsammans med kommandör Kjell Hasselgren, advokat Mossberg och svenske konsuln Peder Larsen bildade stiftelsen Vintersol. Grundstenen för Vintersol lades i november 1962. Målet var att få fram en stor rehabiliteringsanläggning/sjukhus.

Pionjären Bengt Rylander avled i Los Cristianos 1964. Men han fick uppleva att den lilla fiskebyn hade blivit ett centrum för rehabilitering av handikappade från Sverige.

Man lyckades anskaffa ett 8 000 kvm stort markområde i Los Cristianos. Det låg bakom berget Chayofita och området var då ett rent ökenområde, där det bara fanns torka och kaktusar. Arkitekten Folke Lofström, mannen bakom bl.a. Nacka och Danderyds sjukhus, skapade med hjälp av spanska arkitekter en luftig och låg byggnad intill havet.

De drygt 2 milj. kronor som behövdes för att slutföra projektet fick man från många olika håll bl.a. Stockholms stad och närliggande landsting, som gått i borgen för lån till projektet. Ett bra exempel på det engagemang och den vilja att ställa upp för genomförandet av Vintersol var den buss som skänkts av Lions i Göteborg.

Byggandet av denna klinik drabbades av flera bekymmer, då utländska företag inte fick etablera sig i Spanien. Men efter en symbolisk kompromiss med de spanska myndigheterna blev till slut Instituto Ramón y Cajal – Vintersol - färdigt för inflyttning 7 november 1965 av de första 11 patienterna och själva invigningen hölls den 16 november 1965.

Vad man fått var en rehabiliteringsklinik för 50 handikappade, som behövde behandling för rörelse- och muskelåkommor som t ex MS och polio. Som faddergåva av den gamla Casa Sueca-gruppen fick man överta namnet Vintersol. På kliniken fanns såväl sjukgymnaster som läkare och annan hjälp för de handikappade av vilka huvudparten talade svenska.

Patienterna är i dag främst reumatiker och MS-sjuka. Andra är sådana med postpolio-symptom och olika typer av muskelsjukdomar. De stannade från början i vårdperioder om 10 veckor, men idag gäller fyra veckors rehabilitering. Alla vårdplatser är remitterade av de svenska landstingen. Det finns även en del privatbetalande patienter och förutom svenskarna en del internationella patienter för öppen vård. I dag står patienten själv för resa och uppehälle, men betalar sedan bara cirka 80 kronor per dag för behandling. Landstingen betalar resten.

Vintersol är även öppet för personer som bor utanför anläggningen. Dit kan man komma för att få sjukgymnastik, arbetsterapi, gruppträning eller träning i bassäng. Det är mest svenskar men även en hel del spanjorer som utnyttjar den möjligheten.

Träningbassäng på Vintersol

1999 skedde en större ombyggnad av Vintersol och nu tar anläggningen emot 92 handikappade fördelade på 32 enkelrum och 30 dubbelrum. Det har dessutom tillkommit 900 kvm för administrativa ändamål. Årligen kommer över tusen svenskar för att få rehabilitering och

behandling av reumatiska och neurologiska sjukdomar. Det varma och jämna klimatet gör underverk på stela leder. Vintersol är idag en av kommunens största arbetsplatser.

Vintersol leds i dag av spanska företaget Clinica Vintersol-Humlegården SL. Vid sidan om Vintersol finns även Mar-y-Sol, ett hotell för handikappade, som också står till hands med fysioterapeutisk behandling. Huvudgatan som går förbi Vintersol är döpt till Avenida Suecia - Sverige avenyn.

Turismen börjar 1970 – 90

Puerto de la Cruz och Orotavaldalen hade mottagit engelska turister redan på 1800-talet men turismen kom av sig under bl a världskrigen. År 1957 var flygplatsen – Los Rodeos - färdig på norra Teneriffa. Men det dröjde många år innan vägnätet och turisthotellen förbättrats så pass att man kan tala om massturismen.

Redan i mitten på 1960-talet var antalet svenskar som kom till Los Cristianos för vård ganska stort. Men även engelsmän och tyskar började komma till södra Teneriffa i och med att hotelltillgången blev bättre. Man flög till flygplatsen Los Rodeos. Att ta sig därifrån var förknippat med långa bussresor.

År 1966 var tyskarna genom Kurt Hetzel Reisen i gång med ”charterturismen” till lägenhetshotellet Rosamar och hotell Reverón. Det dröjde inte länge förrän även svenskar kom med i charterturismen enligt tysk motell och 1967 gick det att fara på chartersemester från Stockholm till Las Americas. På 1970-talet började tyskarna komma med egna charterplan till Teneriffa. Reseorganisatörerna arbetade enligt konceptet ”sol och playa”. Nu var också engelsmännen igång med charterturismen till södra Teneriffa. Antalet turister i Los Cristianos ökade stadigt under 1970-talet. När charterresorna blev rutin i slutet på 70-talet kom även massturismen till Los Cristianos.

De första turisterna som kom till ön Teneriffa och som kan kallas charterturister var engelsmän, och de reste till Puerto de la Cruz. År 1968 besöktes hela Teneriffa av blott 33 000 utländska besökare av vilka huvudparten besökte Puerto de la Cruz/Valle Orotava. Samma år besöktes Gran Canaria av cirka 100 000 svenska turister. Men turistströmmarna på Teneriffa hade börjat förändras.

I början på 1970-talet fanns båtförbindelse med La Gomera från Los Cristianos med två båtturer i veckan. År 1974/75 började rederi Fred Olsen Line med dagliga färjeturer till grannön. Detta stärkte utbyggnaden av Los Cristianos. Turisterna kom från alla europeiska länder och motorvägen från Santa Cruz var fullt klar 1977.

Den svåra flygolyckan på Los Rodeos med två krockande fullastade charterplan – världens största flygolycka – som inträffade i mitten av 1970-talet satte fart på byggnationen av flygplatsen på södra Teneriffa. År 1978 stod flygplatsen Reina Sophia i Granadilla kommun färdig och man började sprida turistströmmarna på Teneriffa. Året innan hade motorvägen till Los Cristianos blivit klar, men alltfört gick större delen till Puerto de la Cruz och Santa Cruz, som hade bättre hotellstandard, många restauranger och andra faciliteter som intresserade turisterna.

Den svenska turismen fortsatte att utvecklas, men svenskarna blev inte i majoritet som turister i Los Cristianos. I förhållande till engelsmännen är svenskarna i dag bara en minoritet – ca 10 % av engelsmännen - och det finns också fler tyskar, fransmän, belgare och italienare i Los Cristianos än svenskar. Praktiskt taget alla utlänningar som besöker Los Cristianos gör det under vinterhalvåret. På sommaren kommer spanjorerna.

Flera stora turistorganisationer fraktar varje vecka under vinterhalvåret ner massor med svenskar till Teneriffa. Till Los Cristianos och Aronadelen av Las Americas har de stora researrangörerna – Vingresor, Fritidsresor, Always, Solresor och Apollo - cirka 35 hotell, som man varje vecka lämnar turister till för en semesterperiod av 1 – 3 veckor.

I dag tar alla samhällen på södra Teneriffa vid sidan om Los Cristianos emot turister bl a Los Gigantes, Playa Paraiso, Adeje, El Médano och Puerto de la Cruz. 2004 kom 53 000 svenskar till Teneriffa.

År 1999 såg turisttrafiken till Teneriffa ut som framgår av nedanstående tablå. Om vi ser till fördelningen av turister mellan olika delar av Teneriffa framgår att Södra Teneriffa tog emot närmare 75 % av turisterna och norra Teneriffa 22 %. I södra Teneriffa tar Arona kommun emot huvudparten.

	Totalt antal	Engelsmän	Tyskar	Belgare	Fransmän	Svenskar
1999	3 591 020	1 609 616	748 551	157 321	140 206	135 947

Los Cristianos senare utveckling 1990 – 2009

Utbyggnaden av Los Cristianos och de andra orterna på södra Teneriffa från El Médano till Los Gigantes har under de senaste 10 – 15 åren varit enorm. Det ena stora turisthotellet eller lägenhetshotellet efter det andra har sett dagen ljus i en icke sinande ström. Om man vill göra en skillnad mellan Los Cristianos två delar - Playa de las Americas och gamla Los Cristianos - så kan man nog säga att i den förra finns nästan enbart massturismen, i gamla Los Cristianos däremot finns lokal service och mest lägenhetshotell och i en hel del av dessa bor även den lokala befolkningen.

Utbyggnaden och utvecklingen av Los Cristianos började gå mycket snabbt i slutet av 1980-talet. Redan år 1981 var den fasta befolkningen närmare 3 000 personer och hade år 1991 vuxit till 12 000 (inklusive Las Americas-delen) och idag (2009) har Los Cristianos ca 50 000 fast boende invånare exklusive alla turister. All jordbruksverksamhet utom visst fiske är nu ett minne blott – turismen dominerar hela samhället.

I dag är de två orterna Las Americas och Los Cristianos sammanvuxna och har cirka 200 000 turistbäddar. Över 125 000 svenskar reste till Teneriffa 2007. På hela Teneriffa finns närmare 900 000 bofasta. Arona kommuns folkmängd 2009 beräknas till cirka 80 000 personer.

Vilket befolkningstal man nu siktar mot för Los Cristianos del är ej känt, men utbyggnaden tycks fortsätta. En ny playa – Tarajales – är på gång söder om samhället och en järnväg från Santa Cruz till Los Cristianos håller på att planeras. Men politikerna är tveksamma då man har svårt att klara av vägar, vatten, skolor etc för de nya inbyggarna.

Turismen och med den närstående sysselsättningar är huvudarbetsgivare i Los Cristianos i dag. Kommersiell båtservice med färjetrafik till bl a La Gomera, El Hierro och La Palma upprätthålls. Los Cristianos är det stora köpcentret på södra Teneriffa. Framkomligheten för rullstolar är numera bra i Los Cristianos.

En del av Arona stadshus administration, som avser Los Cristianos, har flyttas till Los Cristianos – Centro Cultural - och man har även en domstol för bl a flyktingärenden i Los Cristianos.

För att man som svensk ej ska känna sig utanför svensk kultur finns i Los Cristianos en svensk kyrka – ursprungligen Nya Casa Sueca - och där kan man förutom att höra Guds ord även läsa svenska tidningar och dricka svenskt kaffe med kanelbullar och man kan även gå på kyrkans onsdagsunderhållning. Kyrkan är öppen från september till och med maj.

Förutom kyrkan finns en skandinavisk förening, Den är främst en sammanslutning för de skandinaver som bor nere på södra Teneriffa under en eller fler månader under vinterhalvåret. Det finns också en svensk veckotidning som är gratis. Den berättar om vad som hänt i Norden och världen under den gångna veckan. Dessutom finns en mängd privata svenska företagare i Los Cristianos.

Kommer man som svensk turist till Teneriffa behöver man ej oroa sig för t ex spanska språket. Turistorganisationerna har svenska eller nordiska värdar och egna arrangemang, vilket gör att ett par vinterveckor kan kännas riktigt skönt. Och playorna blir bara fler och fler och temperaturen i vattnet och i luften brukar vara som hemma i Sverige på sommaren. Vill man gå ut och äta på en restaurant finns nästan alltid en svensk matsedel och ibland också svensktalande personal. Många restauranter satsar även på svenska maträtter och svensk underhållning

Svenskveckan 2004

År 2004 fann Arona kommun att de första svenskarna i Los Cristianos borde hyllas dels för den verksamhet man drog igång för MS-sjuka, reumatiker och andra handikappade i slutet av 1950-talet och dels för den turismen som blev följden av detta. Eller som Aronas tristchef uttryckte det: ”Genom svenskarnas sinnesstämning och utbildning kom de snabbt in i samhället trots sociala, kulturella och religiösa skillnader. För att klara sig väl lärde man sig spanska och började också förändra samhället. Man skapade arbete för ungdomen och man hjälpte folket ur rådande underutveckling och lärde dem förstå andra förhållanden.” Dessa första svenskars engagemang ledde ju till att fler handikappade kom och att det byggdes upp rehabiliteringskliniker i Los Cristianos – först Casa Sueca och sedan Vintersol. Detta i sin tur ledde till att turismen till södra Teneriffa efter några år ökade kraftigt.

Den 22 – 28 mars 2004 arrangerade Arona kommun en hyllningsvecka för svenskarna med olika aktiviteter. Bland dessa ingick föredrag, utställningar, dokumentärfilmförevisning m m i Centro Cultural. Borgmästaren José Alberto Reverón ansåg vid planerandet av denna hyllning att ”tack vare svenskarna som Los Cristianos blev ett samhälle ... en riktig by. De gav arbete till främst de unga, de hyrde bostäder. Ortsbefolkningens små butiker växte då de nya utländska kunderna kom... Hela kommunen och inte bara Los Cristianos står i tacksamhetsskuld till svenskarna som fick oss ur underutvecklingen. Vår generation är präglad av svenskarna.” Svenskarnas livsstil påverkade byborna. Svenskarna kom och förändrade hela det kanariska samhället. De visade att det fanns en värld utanför Los Cristianos. Tack vare svenskarna utvecklades Los Cristianos från fiskeby till en modern europeisk stad.

Denna hyllning till svensk turism bestod av flera föredrag om folklivsforskning och turismen, då främst på södra Teneriffa. Dessa föredrag finns samlade i boken Sol de invierno – Homenaje de Arona al Turismo Sueco, som utgavs av Arona kommun..

Samtidigt öppnades tre utställningar, dels en stor fotoutställning om svenskarna från slutet av 1950- och 1960-talet, dels en utställning av radioapparater från samma tidsperiod och dels en konstupställning med verk av Olle Börjesson.

Svenskveckan innehöll även servering av kanarisk mat - fisk, getost, grytor, fikon m m - samt en läcker svensk smörgåstillrik med öl och snaps. Fiestan innehöll även sång av svenskan Ing Mari Krappedal och musik av Arona musikskola, som spelade bland annat Gärdebylåten. Kvällen därefter underhöll Anna-Lena Engström med sång.

Svenskveckans avslutning blev en verklig final med närmare 1 800 åhörare samlade i kongresscentret Mare Nostrums stora sal. Festen inleddes med att man visade en dokumentärfilm från 1950/60-talen från Los Cristianos. Där fick man se de första svenskarna och den gamla fiskebyn, men man fick även höra hur spanjorerna själva upplevde dessa främlingar.

Sedan kallades de researrangörer som fraktar turister till Arona/Teneriffa samt de nu levande svenska pionjärerna upp på scenen för att få utmärkelser. Till hedersgästerna som fick inta scenen var de svenska reseorganisationerna Vingresor, Fritidsresor, Solresor, Apollo etc samt chefen för Vintersol och den ansvarige för svenska kyrkan samt pionjärerna Ester Henriksson, Birgit Alander, Margareta Ljungvall och Inga-Britt Niklasson. Hyllningen till svensk turismen vände sig också till lokalbefolkningen. På scenen fanns även Teneriffas regeringschef, svenska konsuln samt

representanter för Arona kommun. Efter ett antal korta tal skedde en utdelning av utmärkelser till hedersgästerna, som visade sig vara en minikopia av den fiskarkvinna med en korg på huvudet, som står staty vid stranden i Los Cristianos hamn.

Därefter sjöng Anna-Lena Engström ett antal svenska folkvisor till ackompanjemang av Aronas musikorkester bl a Värmlandsvisan. Sedan skedde ett artistbyte och två spanska flickor intog scenen och sjöng några ABBA-låtar så att taket nästan lyfte.

Alla som var med på denna avslutning om svensk turismens start i Los Cristianos blev sedan bjudna på kalla drycker och lämpligt cocktaltilltugg. Detta var en makalös avslutning. Svenskarna kan bara lyfta på hatten och säga tack Arona för denna enorma hyllning.

År 2008 kom Arona kommun med ett förslag till Skandinaviska klubben att man skulle presentera de skandinaviska ländernas kultur. Det projektet har utvecklats till ett kulturmöte mellan Kanarieöarna och Sverige, Norge, Danmark och Finland. Kulturträffen – Encuentro Canarias – Paises Escandinavos – kommer att hållas i Los Cristianos kulturhus den 10 – 12 december 2009.

Källa: Sol de Invierno, Patronado de Turismo de Arona, 2004
Ingeborgrud, Glimtar från Gamla Los Cristianos, SKUT 1988
Nelson Dias Frias, History of Los Cristianos. 2004
Skandinaviska klubben, Teneriffa och dess natur, historia och kultur 2002
Internet

Skandinaviska klubben september 2009
Bengt Sjöberg